

Archeologisch Bureauonderzoek Duizel – De Heydael

Bureauonderzoek Rapport 252

Edwin Blom

Colofon

Titel Archeologisch Bureauonderzoek Duizel – De Heydael
Auteur Drs. E. Blom

In opdracht van Areven Vastgoedontwikkeling en Van Schijndel Bouwgroep
Status rapportage concept; versie 1.0
Voorliggend rapport dient ter beoordeling te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid.
Datum 31 maart 2025
Projectcode De Tijd 25009

E. Blom

Archeologisch Adviesbureau De Tijd
Celebesstraat 53
1521 BS, Wormerveer
T: +31 (0)6 462 81 834
E: edwinblom@aa-detijd.nl

© AA De Tijd, Wormerveer
Foto's en tekeningen: AA De Tijd, tenzij anders vermeld (zie colofon).

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. Archeologisch Adviesbureau De Tijd aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
Administratieve gegevens	6
Inleiding	7
Doel en aanleiding van het onderzoek	7
Beleidskader	8
Bureauonderzoek	9
Methoden	9
Resultaten	10
Bekende archeologische waarden binnen Onderzoeksgebied	15
Bodemverstoringen	17
Gespecificeerd Archeologisch Verwachtingsmodel	18
Conclusies en advies	20
Geraadpleegde bronnen	21
Bijlage 1. Plangebied op de Geomorfologische kaart	242
Bijlage 2. Plangebied op de Bodemkaart	243
Bijlage 3. Plangebied op de Beleidsadvies kaart	244

SAMENVATTING

Aan de rand van Duizel ontwikkelen Areven Vastgoedontwikkeling en Van Schijndel Bouwgroep een nieuwe plek om te wonen. Op de voormalige agrarische percelen op de hoek van de Akkerstraat met de Meerstraat komen zo'n 64 nieuwe woningen. Daarnaast blijft er ook veel groen bestaan. Aan de westzijde ligt al een fraaie bosrand met een speelbos en ook het bestaande groen langs de Akkerstraat blijft behouden. Ook wordt het middelste deel van het plan ingericht als een groot (speel)veld.¹

Omdat de hiermee gepaard gaande bodemingrepen kunnen leiden tot verstoring van mogelijk aanwezige archeologische waarden, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Aan de hand van bekende gegevens is achterhaald of er archeologische vindplaatsen binnen het gebied liggen en welk soort vindplaatsen te verwachten zijn.

Het plangebied ligt direct ten noorden van de A67 en aan de zuidzijde van het dorp Duizel. Het wordt aan de noordzijde begrensd door de Meerstraat en aan de oostzijde door de Akkerstraat. Aan de westzijde ligt de hierboven genoemde bosrand. In totaal beslaat het plangebied ruim 3 ha. De verplichting tot archeologisch onderzoek komt voort uit het Bestemmingsplan Buitengebied dat de gemeente Eersel in juli 2023 heeft vastgesteld. Voor het plangebied geldt een dubbelbestemming waarde archeologie 4.2 wat inhoudt dat voor bouwplannen groter dan 500 m² en dieper dan 50 cm -mv een verplichting tot archeologisch onderzoek geldt.

Volgens het bureauonderzoek is het plangebied gelegen op een dekzandrug, in een gebied bestaande uit hoge zwarte enkeerdgronden. Omdat de enkeerdgronden zijn gevormd onder hoge en droge omstandigheden en vaak gelegen zijn nabij oude nederzettingen of hoeven is de kans op het aantreffen van vindplaatsen zeer hoog. Archeologische vondsten en bewoningssporen kunnen bij een intact bodemprofiel worden verwacht aan de basis van het esdek en in de top (Ah-, E-, Bh- en Bs-horizonten) van een eventueel daar onder begraven bodemprofiel (meestal een humuspodzol).

Algemeen geldt voor het plangebied een hoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de steentijden tot en met de late middeleeuwen. Op basis van de waarnemingen in de onmiddellijke omgeving geldt voor het plangebied een specifieke archeologische verwachting op het aantreffen van vindplaatsen uit de steentijden (mits de aanwezigheid van een intact podzolprofiel) en uit de ijzertijd t/m de vroege middeleeuwen.

Gezien de specifieke archeologische verwachting wordt geadviseerd om een verkennend archeologisch booronderzoek uit te voeren. Het doel hiervan is om te toetsen of en in welke mate de natuurlijke bodemopbouw nog intact is, en daarmee, of er nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn. Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek kan worden beoordeeld of en waar, welk karterend en waarderend onderzoek noodzakelijk is. Bij intacte vondstenvindplaatsen ligt een booronderzoek voor de hand. Bij vindplaatsen met sporen, waar vondstlagen in antropogene dekken zijn opgenomen, is dat een proefsleuvenonderzoek.

¹ Zie <https://deheydael.nl/> voor een verbeelding van de plannen.

Figuur 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied direct ten noorden van de A67 en Eersel.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectnaam	De Heydael
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Eersel
Plaats	Duizel
Toponiem	Heidalen
Kaartblad (1:25.000)	51D
Oppervlakte	35.000 m ²
RD-coördinaten (centrum)	x: 149.165/y: 375.435
Maaiveldhoogte (AHN)	ca. 19.20 m +NAP
Archis-onderzoeksnummer	
AMK-terrein	n.v.t.
Waarnemingnummer(s)	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek
Versie rapportage	concept 1.0
Opdrachtgever	Areven Vastgoedontwikkeling en Van Schijndel Bouwgroep
Uitvoerder	Archeologisch Adviesbureau De Tijd
Auteur/Sr archeoloog	Drs. E. Blom
Actorregistratienr.	89992828
Bevoegde overheid	Gemeente Eersel (ODZOB)
KNA-versie	4.2

Figuur 2. Luchtfoto van het plangebied direct ten zuiden van de dorpskern van Duizel.

INLEIDING

DOEL EN AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Het doel van een bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde, archeologische verwachting, met behulp van informatie van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Tijdens dit onderzoek wordt onder meer gebruik gemaakt van het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) waarin de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) is opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie kan verkregen worden uit historische kaarten. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap worden onder andere de bodemkaart en beschikbare geologische en geomorfologische kaarten geraadpleegd. Het resultaat is een standaardrapport met een advies op basis waarvan de bevoegde overheid een besluit kan nemen over het al dan niet laten uitvoeren van vervolgonderzoek.² Het onderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek (Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2022).

Aanleiding voor het bureauonderzoek is een wijziging van het omgevingsplan. In het kader van het opstellen van deze wijziging dient de aanvrager een rapport aan de gemeente te overleggen, waarin de archeologische waarde van het plangebied naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders in voldoende mate is vastgesteld. Afhankelijk van de uitkomsten van het archeologisch (voor-)onderzoek kunnen aan de ontwikkeling regels worden verbonden ter behoud van belangrijke archeologische waarden. Deze kunnen bestaan uit technische aanpassingen (*in situ* behoud) of een veiligstellende opgraving (*ex situ* behoud).

De infrastructuraanpassingen die de komende tijd uitgevoerd gaan worden betreffen:

- De aanleg en inrichting van een nieuwe woonwijk aan de rand van de dorpskern van Duizel (gemeente Eersel).

AFBAKENING VAN HET PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

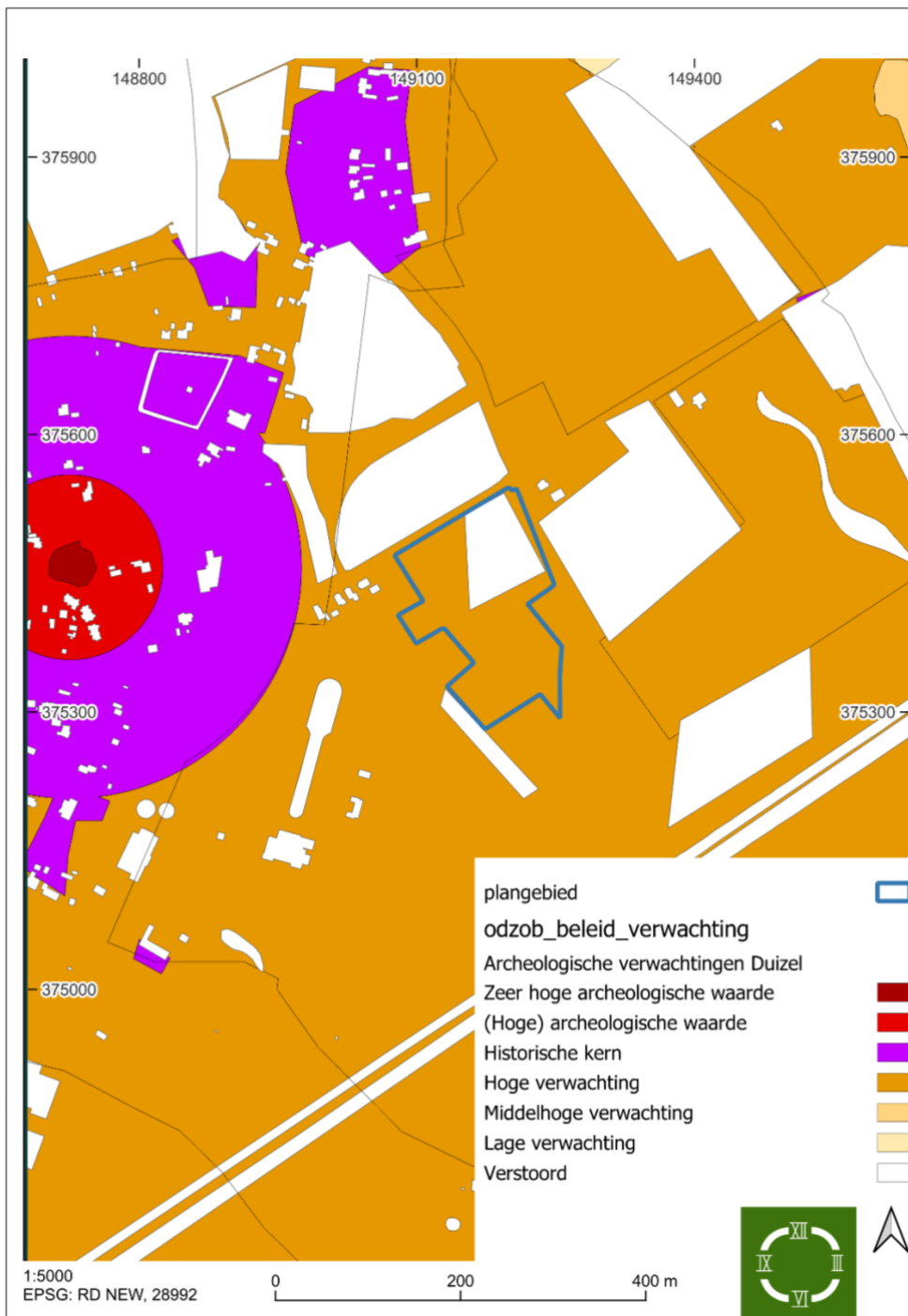
Het plangebied ligt direct ten noorden van de A67 en aan de zuidzijde van het dorp Duizel (figuur 1). Het wordt aan de noordzijde begrensd door de Meerstraat en aan de oostzijde door de Akkerstraat. Aan de westzijde ligt een bosrand. In totaal beslaat het plangebied ruim 3 ha. Momenteel kent het terrein een agrarisch gebruik.

Om de landschappelijke en archeologische context te begrijpen, worden in dit onderzoek niet alleen gegevens over het plangebied zelf betrokken, maar ook data uit de directe omgeving, in een buffer van 500 meter er omheen (figuur 1). Voor deze bufferomvang is gekozen, omdat daarmee het plangebied afdoende in haar landschappelijke en archeologische context bestudeerd kon worden en de correlatie tussen vondsten en onderzoeken binnen en buiten het plangebied beoordeeld kon worden.

² SIKB, Protocol 4002, Versie 4.1, d.d. 19 februari 2018: p.4

BELEIDSKADER

Voor de omgang met (mogelijk) aanwezige archeologische waarden heeft de gemeente Eersel op 21 juli 2023 het bestemmingsplan 'buitengebied' vastgesteld. Dit is inmiddels onherroepelijk. Op basis van de archeologische waarden en verwachtingskaart is in dit bestemmingsplan per verwachtingswaarde een vrijstellingsoppervlak vastgesteld (figuur 3). Als geplande bodemingrepen deze vrijstelling overschrijden, geldt er een plicht tot voorafgaand archeologisch onderzoek. Voor het gehele plangebied geldt het regiem "Waarde - Archeologie 4.2", waarbij bij bodemingrepen dieper dan 0,5 m -Mv en groter dan 500 m² onderzoek nodig is.

Figuur 4. Archeologische verwachtingskaart.

BUREAUONDERZOEK

METHODEN

Het voorliggend hoofdstuk omvat de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens protocol 4002 van de KNA 4.2. Hierbij werden de volgende processtappen doorlopen:

Processtap	Specificatie
Afbakenen plan/onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik	LS01
Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid	LS01
Beschrijven huidig en toekomstig gebruik	LS02
Beschrijven bekende aardwetenschappelijke kenmerken	LS04
Beschrijven bekende archeologische kenmerken	LS04
Beschrijven historische situatie	LS03
Beschrijven mogelijke verstoringsen	LS03
Opstellen gespecificeerde verwachting	LS05

Tijdens het uitvoeren van de bovengenoemde processtappen werd een groot aantal bronnen van diverse aard geraadpleegd. Deze worden hieronder benoemd en in het bronnenoverzicht nader gespecificeerd.

- (Landelijke en regionale) bodem-, geologische en geomorfologische (overzichts-)kaarten;
- Paleogeografische kaarten;
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- Rapporten van eerder uitgevoerd archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek;
- Inrichtingsplannen en conditionerende onderzoeksrapporten;
- Lucht- en satellietfoto's;
- Kaartmateriaal: topografische (militaire) kaarten, oude kadasterkaarten, oude en historische kaarten;
- Gemeentelijk en/of provinciaal archief;
- Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- Het Archeologisch Informatie Systeem (Archis);
- Gemeentelijke waardenkaart en/of de provinciale Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS);
- Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO);
- Gemeentelijke verwachtings- en beleidskaarten.

In het onderzoek zal ingegaan worden op de volgende vragen:

- Wat is de landschapsgeschiedenis van het plangebied en wat betekent dit voor de geomorfologische en bodemkundige opbouw?
- Welke archeologische gegevens zijn al bekend over het plangebied en de directe omgeving?
- Hoe is het plangebied in het verleden gebruikt, wat is het gebruik nu en wat is de invloed daarvan op de te verwachten archeologische resten en de gaafheid daarvan?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op mogelijk aanwezige archeologische resten?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting (inclusief de verwachte conservering en gaafheid) voor het plangebied?
- Op welke wijze kan bij de verdere planvorming en -realisatie met eventueel aanwezige archeologische waarden worden omgegaan?

RESULTATEN

Landschap

Het natuurlijke landschap, aardkundig en ecologisch, bepaalde tot diep in de Middeleeuwen de gebruiksmogelijkheden voor de mens. Woonplaatsen en kampementsites van jagers-verzamelaars werden op relatief hoge en droge plekken aangelegd in de buurt van open water. Lage en vochtige gebieden waren ongeschikt voor bewoning, maar konden wel gebruikt worden voor bijvoorbeeld het weiden van vee en het verzamelen van voedsel. Om te achterhalen hoe het landschap er vroeger uitzag, zijn geomorfologische en bodemkaarten geraadpleegd.

Het plangebied maakt deel uit van het dekzandgebied van Noord-Brabant. Dit zand is door de wind 50.000 tot 20.000 jaar geleden afgezet, in een toendraklimaat. Hierbij is reliëf ontstaan, in de vorm van grote dekzandruggen, dekzandkopjes en uitgeblazen lage vlakten. Volgens de geologische kaart (schaal 1:50.000) en de geomorfologische kaart (schaal 1:50.000) komt in het plangebied dekzand aan het oppervlak voor, behorende tot de Formatie van Boxtel.³ Tijdens de koudste periodes van het Weichselien bestond het landschap uit een poolwoestijn of toendra. Doordat in deze periodes weinig vegetatie aanwezig was, kon lokaal zand gemakkelijk door de wind worden verplaatst. De dekzanden zijn tijdens deze laatste ijstijd, het Weichselien (118.000 – 10.000 jaar B.P.) afgezet op rivierafzettingen (of terrasafzettingsswelingen) van de Rijn en Maas behorende tot de formatie van Sterksel en kunnen enkele meters dik zijn.⁴ Plaatselijk worden deze afgewisseld door leemlagen, smeltwaterzanden, fluvioperiglaciale afzettingen en veenlagen.

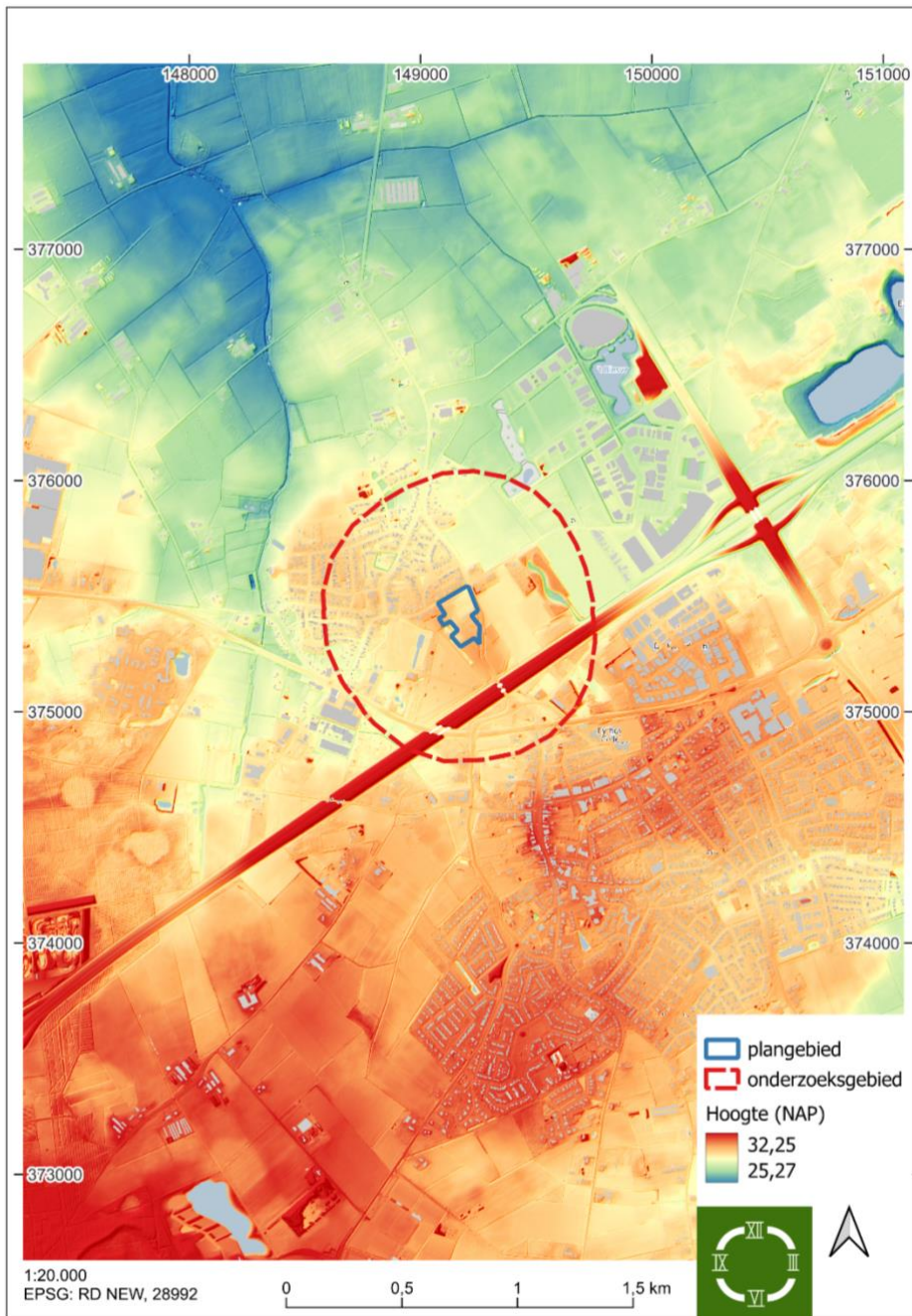
De Heydael ligt op de hogere dekzandrug (3K14/4K14), waarop ook het dorp Duizel is ontstaan (Bijlage 1). Volgens de bodemkaart (Stiboka 1985) komen in het plangebied uitsluitend dikke zwarte enkeerdgronden (zEz23) voor (Bijlage 2). De matig tot goed ontwaterde enkeerdgronden bestaan uit lemig fijn zand en hebben een grondwatertrap van VII. De bruine en zwarte enkeerdgronden zijn zandgronden met een niet-vergraven, dikke humushoudende bovengrond (Aa-horizont van minimaal 50 cm dik). Deze dikke humushoudende bovengrond wordt ook wel een plaggendeek of esdek genoemd. Dit esdek is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van gemengde plaggen en potstalmest op de akkers. De plaggen werden gestoken op nabijgelegen heidepercelen en in de potstal geworpen om de uitwerpselen van het vee op te vangen. Vaak werd ook het nederzettingssafval vermengd met de plaggen, waardoor in esdekken vaak 'mestaardewerk' voorkomt. De plaggen werden met de uitwerpselen en het nederzettingssafval vervolgens als mest op de akkers gebracht. Op een akkercomplex op arme zandgrond konden zo gedurende langere tijd gewassen verbouwd worden.

De *zwarte enkeerdgronden* (zEZ) hebben meestal een zandig tot zwak lemig esdek. Ze worden vooral aangetroffen als complexen van oude bouwlandgronden op de hoger gelegen dekzandruggen en langs stuwwallen in het Pleistocene dekzandgebied en het keileemgebied (Drents Plateau). De nabijheid van zwarte enkeerdgronden bij heideontginningen suggereert dat de zwarte kleur vooral het gevolg is van het gebruik van heideplaggen. Ter plaatse van de esdekken kan het originele maaiveld zijn opgehoogd met minimaal 0,5 m en lokaal zelfs meer dan 1 m grond, terwijl het maaiveld in de afgeplagde gebieden rondom het akkercomplex juist verlaagd is.⁵

³ De Mulder et al. 2003.

⁴ Berendsen 2000.

⁵ Dit is goed te zien op de topografische kaart van omstreeks 1900. Het plangebied zelf ligt op 30,9 m +NAP terwijl een akker direct ten noordoosten een meter lager ligt en een akker aan de zuidwestzijde zelfs twee meter. Overigens zien we dat de hoogste kop van het esdek door de tijd heen geëgaliseerd is geraakt want vanaf 1962 zien we het maaiveld dalen van een hoogste top op 30,9 naar 30,2 m. Dat laatste zal mogelijk niet kloppen want bij een nieuwe versie van de topografische kaart in 1972 is de hoogte bijgesteld naar 30,6 m +NAP.

Figuur 3. Het plangebied op de AHN-hoogtekaart.

Historische ontwikkeling

Het plangebied is gelegen in het Brabants zandgebied. De ruggen en plateaus van dekzand langs beken en vennen zijn sinds de prehistorie van dit gebied aantrekkelijke woonplaatsen geweest. Hier zijn zowel woonplaatsen van jagers, vissers en verzamelaars alsook nederzettingen, landbouwgronden en begravingen uit latere perioden aanwezig. De nederzettingen werden van tijd tot tijd verplaatst, waardoor nederzettingen als het ware door het landschap zwierven. De erbij behorende begraafplaatsen zoals urnenvelden en grafheuvels uit de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd bleven wel langdurig in gebruik en vormden dan ook de centrale plaatsen in het nederzettingensysteem. Dit veranderde in de Middeleeuwen toen het christendom geleidelijk vaste voet aan de grond kreeg. De centrale rol van de oude begraafplaatsen werd overgenomen door de kerkgebouwen.

begon zich te ontwikkelen en het gebied rond Eersel werd een kruispunt voor de routes van Leuven en 's-Hertogenbosch en van Antwerpen en Turnhout. In 1325 verkreeg Eersel van hertog Jan III van Brabant de rechten van “Vrijheid”. Op grond hiervan mochten de inwoners voortaan hun eigen bestuurders aanwijzen. Eersel werd de hoofdbank voor de schepenbanken van Hapert, Hoogeloon, Vessem, Kneghel, Steensel, Bergeijk, Westerhoven, Dommelen en Borkel en Schaft. Rond de 14^e eeuw werd Eersel welvarend en werd de monumentale toren van Eersel gebouwd, samen met die van Steensel en Duizel. In Duizel stond deze toren aan de Groenstraat. Het werd omstreeks 1460 bewoond door Hendrik van Eyck. Omstreeks 1900 bestond van dit kasteel nog een witgepleisterd oud huis, maar de grachten werden door de toenmalige bewoner, Jacobus van Dooren, gedempt. Het oude huis is inmiddels verdwenen.

Figuur 4. Het plangebied op de topografische kaart van 1908.

Na de Middeleeuwen werd de streek armer en groeiden de dorpen niet tussen 1500 en 1800. Ten tijde van Koning Willem I trad er een verbetering op. Sinds 1900 vond ontginning van de bossen plaats en kwam de sigarenindustrie op. In 1897 werd er vanuit Eersel een stoomtrambaan aangelegd, welke in Duizel een halte had bij de sigarenfabrieken. Tijdens de crisistijd zorgde de sigarenindustrie er voor dat de werkloosheid niet erg groot was, hoewel het leven ook in Duizel karig bleef.

Op historische kaarten uit de 19^e eeuw is geen bebouwing te zien binnen de grenzen van het plangebied (figuur 3). Op de kadastrale minuut van 1811-1832 is het gebied ingetekend als akkerland en draagt het de naam 'De Lange Akkers'. Het gebied is op kaarten van rond 1900 afgebeeld als heideveld, dat vanaf de jaren 50 van de 20^e eeuw wordt aangemerkt als 'De Heidalen' (figuur 5). Een deel daarvan is als een goed herkenbare heuvel boven de omliggende akkers zichtbaar (zie noot 5 en figuur 5 en 6). Dit blijft zo gedurende de 20^e eeuw. Langs de zuidwestrand van het plangebied ontstaat een bosrand vanaf begin 20^e eeuw maar verder blijft het plangebied hetzelfde totdat in 1984 de Akkerstraat wordt verlegd. Ruim 10 jaar eerder was langs de zuidrand al de A67 aangelegd. Vanaf 1984 zien we ook pas de eerste bebouwing net buiten het plangebied langs de Meerakkers ontstaan, gevolgd door een complete woonwijk ten noorden van de weg en het plangebied in 1998.

Figuur 5. Het plangebied op de topografische kaart van 1963.

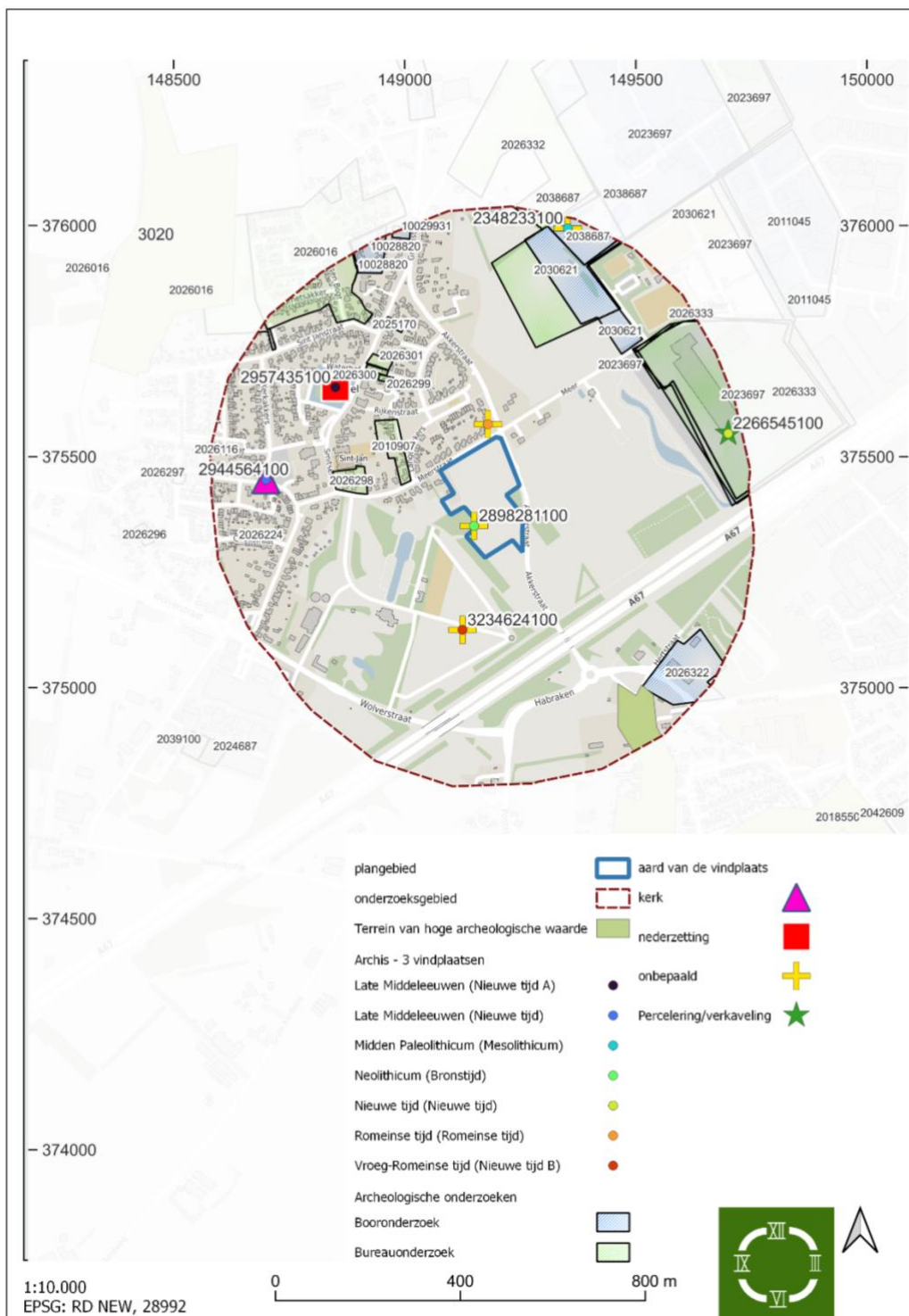

Figuur 6. Het plangebied op de topografische kaart van 1963.

BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN BINNEN ONDERZOEKSGBIED

In het plangebied en het onderzoeksgebied daarom heen (straal van 500 m) liggen geen wettelijk beschermde archeologische monumentterreinen (figuur 7). Het dichtstbijzijnde AMK terrein ligt op circa 700 m ten noordwesten van het plangebied (AMK 3020) en valt daarmee net buiten het onderzoeksgebied. Het gaat om een terrein met sporen van bewoning uit de IJzertijd alsook mogelijk sporen van begraving (urnenveld) uit de Late Bronstijd en/of IJzertijd. Van het terrein zijn ook mesolithische vuursteenvondsten bekend. De vindplaats ligt langs een beek, onder een esdek van 60-90 cm (op de hogere delen 50 cm, met onderin een vuile C-laag). Over de hele akker verspreid ligt ijzertijdaardewerk, maar vooral op het hoogste deel.

Relevant voor het onderhavig onderzoeksgbeid zijn vooral de archeologische onderzoeken die in en om het plangebied zijn uitgevoerd (figuur 7). Dit betreft met name onderzoek waar in het veld waarnemingen zijn gedaan, dus borend of gravend onderzoek. Bureauonderzoeken laten we hier buiten beschouwing. De onderstaande gegevens zijn ontleend aan onderzoeks- en vondstmeldingen, zoals die in de landelijke archeologische database ARCHIS zijn opgenomen. Deze wordt beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Figuur 7. Bekende archeologische gegevens in en om het plangebied. Bron: ARCHIS.

Ten oosten van het plangebied ligt bedrijventerrein Meerheide dat in verschillende fasen is ontwikkeld. Meerheide III ligt op de oostelijke rand van het onderzoeksgebied. Hier is door BAAC in 2003 een booronderzoek uitgevoerd gevolgd door een proefsleuvenonderzoek van ACVU-HBS in 2010.⁶ Tijdens dit onderzoek zijn de sporen aangetroffen van verschillende perceleringssystemen. Deze stammen zeker uit de laatste twee eeuwen, maar zijn mogelijk ouder. Binnen het plangebied Meerheide III bevindt zich een verland en begraven ven. Ter plaatse van dit ven zijn geen relevante archeologische sporen of vondsten aangetroffen. De zone buiten het ven is tot diep in de natuurlijke ondergrond verstoord door zandwinning.

Tijdens een booronderzoek in 2011 iets meer naar het noorden binnen plangebied Meerheide (nr. 2348233100) is door RAAP binnen een opgebracht en/of verstoord dek één mogelijk antropogeen object aangetroffen. Het betreft een fragment verhit vuursteen, waarvan echter niet kan worden vastgesteld wat de aard of datering van de verhitting is. Derhalve wijst deze vondst als zodanig niet op de aanwezigheid van een vindplaats binnen het plangebied. Aan de oppervlakte zijn een paleolithische afslag en een mesolithische kling aangetroffen. Dergelijke oppervlaktevondsten zijn hooguit indicatief voor de aanwezigheid van archeologische resten in de omgeving van de vondst. Daar er onder het opgebrachte en/of verstoorde dek geen verdere aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten zijn gevonden wordt geconcludeerd dat het hier aangevoerde vondsten betreft.⁷

Verder zijn alleen enkele vondstmeldingen bekend binnen het plan- en onderzoeksgebied. Het betreft het al eeuwen bekende kasteelterrein aan de Groenstraat (nr. 2957435100), de muurrestanten van de fundering van de kerk uit 1475 (nr. 2944564100) en een net ten zuidwesten van het plangebied aangetroffen messing hanger in de vorm van een gevleugelde menselijke phallus (nr. 3234624100).⁸ Tenslotte is er binnen het plangebied zelf in 1973 een polijststeen gevonden (nr. 2898281100).⁹

Berkvens en Schotte (2008) hebben voor Meerheide een deel van de cultuurhistorische waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Brabant opgenomen.¹⁰ Hierop is te zien dat ook voor het onderhavig plangebied een aantal relictten van de ontginningsgeschiedenis bewaard zijn gebleven. Het gaat om historisch geografische lijnelementen die gevormd worden door de oude wegenstructuur in het plangebied. Specifiek om de Meerstraat (oude Eindhovensche weg), het noordelijke deel van de Akkerstraat (oorspronkelijke deel van vóór de omlegging) en het pad direct ten westen van het plangebied dat bekend staat als het Sgt. Arthur Fraserpad.

BODEMVERSTORINGEN

In het verleden hebben er grootschalige ontgrondingen plaatsgevonden ten oosten van Duizel. Door ontgroning kunnen belangrijke delen van het bodemarchief aangetast zijn of zelfs verdwenen zijn. Daarom is getracht om op basis van de beschikbare informatie te achterhalen waar en in welke mate ontgrondingen in het plangebied plaats hebben gevonden. Deze ontgrondingsinformatie is vooral afkomstig uit het Provinciaal Ontgrondingsregister.

⁶ van Kampen & Koot 2010. Zaakidentificatienr. 2266545100.

⁷ Voeten 2011.

⁸ Phallische hangers komen voor het eerst in West-Europa voor in de Romeinse tijd. In de Napoleontische periode (1795-1815) zijn er kopieën van deze Romeinse phallussen vervaardigd. Soldaten in de 'Grande Armée' van Napoleon Bonaparte droegen meerdere typen amuletten, waaronder amuletten die sterk op dit bewuste exemplaar gelijken (bron: Archis).

⁹ Bij de toelichting in Archis is vermeld: *Vondst wordt beschreven als "polijststeen". Afgaande op een schets van de omtrek van het stuk (1:1) op het fiche, is het weinig wsch dat het om een complete polissoir gaat (max. afm. 16,5 x 7 cm); wellicht een fragment.*

¹⁰ Berkvens & Schotte 2008, figuur 3.

Berkvens en Schotte (2008) hebben voor het oostelijker gelegen Meerheide informatie van de ontgrondingenkaar geplot op een luchtfoto en deze vervolgens vergeleken met het AHN.¹¹ Onderhavig plangebied is voor het onderzoek naar Meerheide III niet meegenomen, maar op de archeologische verwachtingskaart (zie figuur 4) is voor het noordoostelijke deel van het plangebied een wit blok ingetekend dat wijst op een verstoring. Ook op het AHN (figuur 7) is te zien dat het noordelijke deel net wat lager ligt dan het zuidelijke deel van het plangebied. Dit heeft vermoedelijk geen natuurlijke oorsprong, maar is veroorzaakt doordat deze kavel machinaal is afgegraven, dan wel is geëgaliseerd.

GESPECIFICEERD ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSMODEL

De gemeentelijke archeologische verwachtingskaart (Verwachtingskaart SRE 2011) kent aan het plangebied een hoge verwachting voor bewoningsresten uit de prehistorie tot en met de nieuwe tijd. Door middel van het analyseren van de verzamelde gegevens uit bovenstaand bureauonderzoek wordt een gespecificeerde en onderbouwde verwachting van de verwachte archeologische waarden binnen het plangebied opgesteld. Het verwachtingsmodel voor het plangebied zal hieronder kort per tijdsperiode worden toegelicht:

Paleolithicum en Mesolithicum

Vindplaatsen uit het Paleolithicum en Mesolithicum bestaan uit een strooiing van (vuur)stenen artefacten en afval, de doorsnede van zulke vindplaatsen is meestal minder dan 20 m. Mogelijke grondsporen zijn ondiep en door de ouderdom al grotendeels vervaagd. Gezien de vuursteenvondsten in de omgeving is er een grote verwachting dat dergelijke vindplaatsen ook in het plangebied aanwezig zijn. De lage dichtheid aan vondsten en het geringe oppervlak van de vindplaatsen maken het echter moeilijk om ze te karteren.

Neolithicum en Vroege Bronstijd

In het Neolithicum en Vroege Bronstijd gaan de mensen over op akkerbouw en veeteelt voor hun voedselvoorziening en wonen in permanente behuizing in plaats van seizoensmatige kampementen. De behuizing uit deze periode is in Noord-Brabant onbekend, maar er zijn wel grafheuvels bekend uit deze perioden. Dat geldt echter niet voor de omgeving van het plangebied, die mogelijkwerwijs hadden kunnen worden gevonden bij de ontginningen van de heidevelden ten oosten, zuiden en noorden van het plangebied. Hierdoor wordt de verwachting op bewoningssporen uit deze perioden in het plangebied laag geacht.

Midden Bronstijd

De Midden Bronstijd verraadt zijn aanwezigheid vooral met grafheuvels. Die zijn niet zichtbaar op akkergronden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd, maar vaak wel op de heidevelden. Midden-bronstijdheuvels, maar ook nederzettingsterreinen zijn bekend uit archeologisch onderzoek en waarnemingen ten westen, (zuid)oosten en oosten van het plangebied. Gezien de aanwijzingen voor bewoning in de directe omgeving, wordt de verwachting op bewoningssporen in het plangebied redelijk hoog geacht.

Late Bronstijd tot en met Midden IJzertijd

De Late Bronstijd tot Midden IJzertijd is een periode die zich kenmerkt door de zwervende erven rondom de plaatsvasten grafvelden. In de omgeving van het plangebied zijn sporen van dergelijke grafvelden veelvuldig aangetroffen. Aangezien het plangebied is gelegen op potentiële woongronden, is de

¹¹ Berkvens & Schotte 2008, figuur 5.

verwachting op sporen en vondsten uit deze periode groot. Op de dekzanden komen veelvuldig erven met structuren, bestaande uit sporen van paalgaten, alsmede kuilen en misschien waterputten. Deze erven beslaan een oppervlak van ongeveer 40 x 40 m. Vanwege de verspreiding van erven in het landschap betekent de vondst van een sporencluster dat er vermoedelijk meer erven in het plangebied zijn gelegen. Gelijktijdige bewoning lag gemiddeld 100 m. uit elkaar en de buurtschappen hebben bestaan uit 4 tot 6 huishoudens. Ook de kans op een urnenveld is niet uit te sluiten. De verwachting op sporen uit deze periode is hoog.

Late IJzertijd en Romeinse tijd

In hoofdlijnen gaat voor de Late IJzertijd en Romeinse tijd dezelfde redenering op als voor de voorafgaande periode. De nuance is echter dat herbouw op hetzelfde erf mogelijk is, waardoor de sporenconcentraties zijn samengesteld uit grotere aantallen sporen en er misschien in het plangebied een kleiner aantal sporenconcentraties uit deze periode aanwezig is. De grafvelden uit de Late IJzertijd zijn kleiner en meer verspreid in het landschap, vaak in de buurt van huizen. De grafvelden uit de Romeinse tijd zijn groter en lijken een meer centrale plaats in te nemen. De verwachting op sporen uit deze periode is middelhoog, omdat het aantal vindplaatsen uit de omgeving lager is dan uit voorgaande periode.

Vroege Middeleeuwen

Voor de Vroege Middeleeuwen bestaat het vermoeden dat de huizen vooral langs de randen van de dekzandruggen zijn opgetrokken, maar dit is niet met zekerheid te zeggen. De laagtes worden, net zoals de perioden daarvoor, gebruikt voor het weiden en drenken van vee en bezigheden waarvoor water gewenst is, zoals het roten van vlas en het harden van hout. Tot halverwege deze periode is het mogelijk grafvelden tussen de bewoning aan te treffen. Vanaf de Karolingische periode bevinden de begravingen zich in en rondom de kerk. De verwachting op sporen uit deze periode is hoog. De verbreiding en aanwezigheid van sporen binnen het plangebied zal in geval minder ruim zijn dan die van de twee voorafgaande perioden.

Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd

Voor de Late Middeleeuwen geldt dat bewoning in gehuchten niet ongebruikelijk is. Tegen het einde van de Middeleeuwen en in de Nieuwe tijd is er weer sprake van een meer verspreide bewoning op het 'platteland'. De bewoning hangt nauw samen met de wegen en met de aanwezigheid van essen. Er is een lage kans op sporen uit deze periode, deze zullen zich vooral bevinden op of in de directe omgeving van de locaties van de oorspronkelijke laatmiddeleeuwse hoeven rond Duizel. Opmerkelijk is dat sporen van behuizing uit de 13^e eeuw en jonger door een verandering in bouwwijzen archeologisch nauwelijks traceerbaar zijn, het zijn vooral sporen van de inrichting van het erf. Pas laat in de Nieuwe tijd, als de versterking van bebouwing ook op het platteland is doorgedrongen, zijn huizen weer archeologisch waarneembaar.

Algemeen geldt voor het plangebied een hoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de steentijden tot en met de late middeleeuwen. Op basis van de waarnemingen in de onmiddellijke omgeving geldt voor het plangebied een specifieke archeologische verwachting op het aantreffen van vindplaatsen uit de steentijden (mits de aanwezigheid van een intact podzolprofiel) en uit de IJzertijd t/m de Vroege Middeleeuwen.

CONCLUSIES EN ADVIES

Het plangebied ligt in een gradiëntzone in het landschap die gedurende lange perioden in de geschiedenis aantrekkelijk was voor bewoning en begraving. De kans dat tijdens de toekomstige nieuwbouw behoudenswaardige archeologische resten verloren zullen gaan is aannemelijk. Uit deze conclusie volgt het advies om op het terrein een archeologisch vervolgonderzoek uit te (laten) voeren.

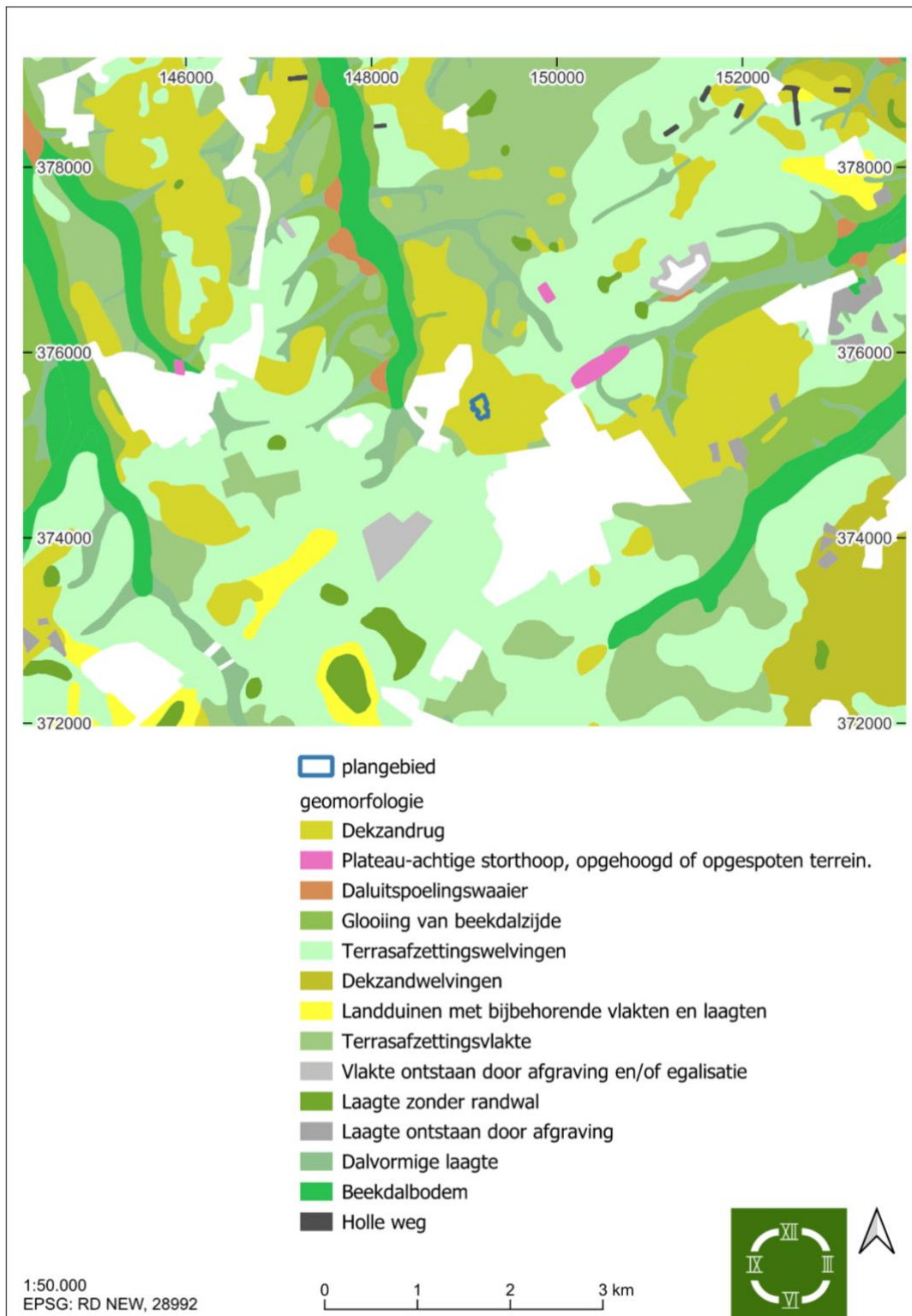
Het terrein wordt grotendeels gekenmerkt door gooreerdgronden en podzolbodems die naar verwachting deels verstoord zullen zijn door (sub-)recent agrarisch grondverzet. Gezien de hoge trefkans op archeologische resten en de aanwezigheid van vermoedelijk slechts een deels verstoorde bodemopbouw, is het aan te bevelen om in het plangebied De Heydael een verkennend archeologisch booronderzoek uit te voeren. Het doel van de boringen is het controleren en verfijnen van de gegevens van de bodemkundige en geomorfologische kaarten, en het karteren van verstoringen van het bodemprofiel.

Voor een verkennend booronderzoek worden doorgaans 6 boringen per ha gezet. Boringen worden gezet met een 7 cm Edelman tot ruim in de top van het dekzand, of bij het aantreffen van eventuele sporen tot de onderzijde van het spoor. Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek kan worden beoordeeld of en waar, welk karterend en waarderend onderzoek noodzakelijk is. Bij intacte vondstenvindplaatsen ligt een booronderzoek voor de hand. Bij vindplaatsen met sporen, waar vondstlagen in antropogene dekken zijn opgenomen, is dat een proefsleuvenonderzoek.

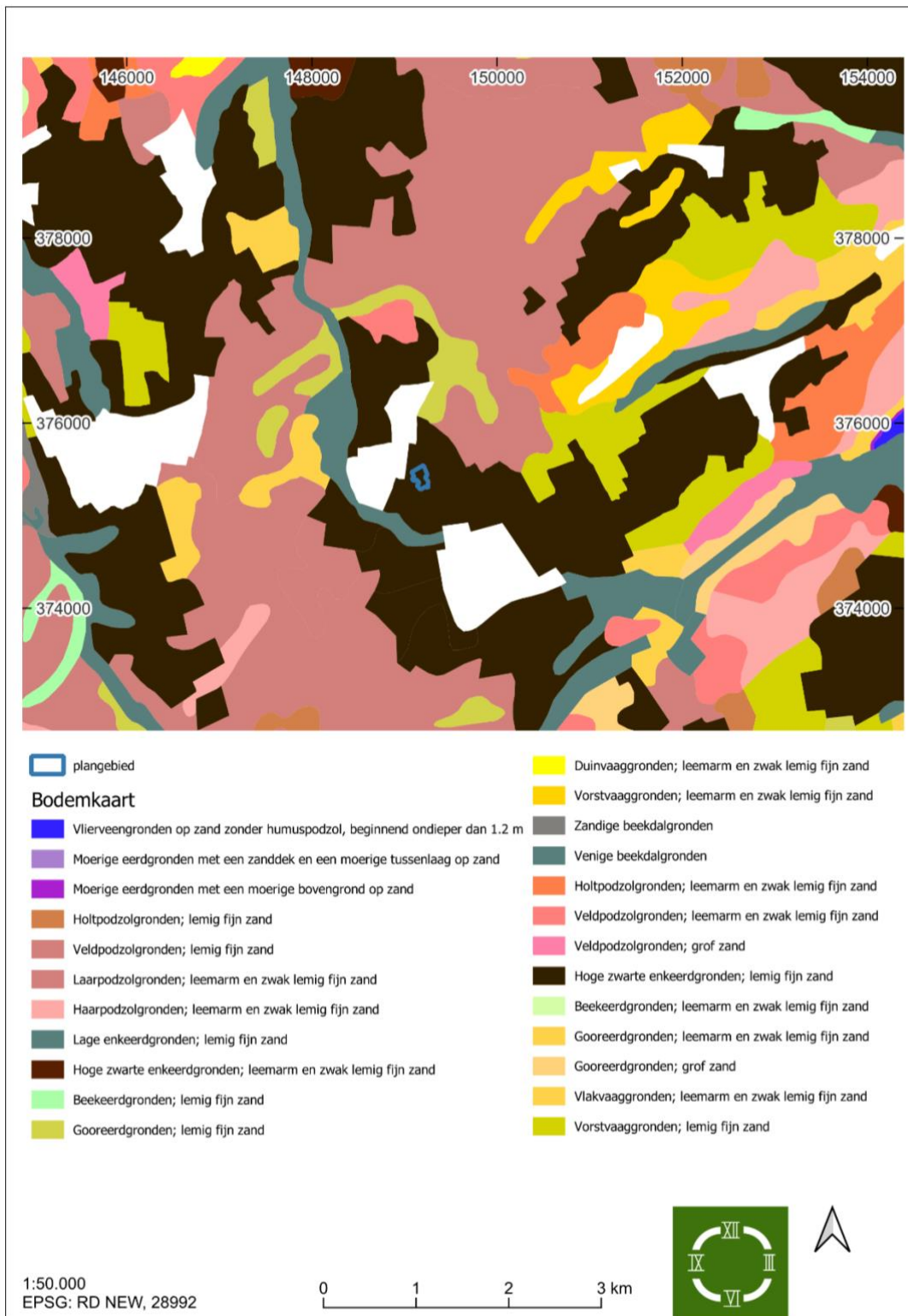
GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN BRONNEN

- ARCHIS, 2024. Archeologisch informatiesysteem ARCHIS, beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Geraadpleegd februari-maart 2025. <http://archis.cultureelerfgoed.nl>.
- Berendsen, H.J.A., 2000. Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland. Van Gorcum, Assen.
- Berkvens, R. & J.W. Schotte, 2008. Archeologisch bureauonderzoek Meerheide III te Duizel, Gemeente Eersel. SRE Milieudienst, Bladel.
- Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2022. Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA): Versie 4.2. Gouda: SIKB.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. De ondergrond van Nederland. Wolters-Noordhoff bv, Houten.
- Provincie Noord-Brabant, 2007. Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant.
- Voeten, D.F.A.E. 2011. Gemeente Eersel Plangebied Meerheide III Noord te Duizel Inventariserend veldonderzoek (waarderende fase). BAAC Rapport V-11.0376, 's-Hertogenbosch.
- Kampen, J.C.G. van & C.W. Koot. 2010. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven in het plangebied Meerheide Zuidrand te Duizel, gemeente Eersel. ZAN 218, Amsterdam.

BIJLAGE 1 PLANGEBIED OP DE GEOMORFOLOGISCHE KAART (1:50.000)

BIJLAGE 2 PLANGEBIED OP DE BODEMKAART (1:50.000)

BIJLAGE 3. PLANGEBIED OP DE BELEIDSADVIES KAART

